

Algunes espècies d'*Atheta* i gèneres afins (Coleoptera, Staphylinidae) identificades per Georg Benick i recol·lectades en coves de Catalunya i de les Illes Balears

Xavier BELLÉS

SHNB

SOCIETAT D'HISTÒRIA
NATURAL DE LES BALEARS

Bellés, X. 2021. Algunes espècies d'*Atheta* i gèneres afins (Coleoptera, Staphylinidae) identificades per Georg Benick i recol·lectades en coves de Catalunya i de les Illes Balears. *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 64: 9-13. ISSN 0212-260X. e-ISSN 2444-8192. Palma (Illes Balears).

Es reporten noves cites de coves de Catalunya i de les Illes Balears de les espècies *Aloconota gregaria*, *Aloconota insecta*, *Aloconota sulcifrons*, *Atheta (Alaobia) bellesi*, *Atheta (Alaobia) linderi*, *Atheta (Alaobia) spelaea*, *Atheta (Alaobia) subcavicola* i *Atheta (Mocyta) negligens*. Totes les espècies foren identificades per Georg Benick. Val a destacar la nova cites per a les Illes Balears (Mallorca) de l'espècie *Aloconota insecta*, i l'ampliació als Pirineus orientals de la distribució ibèrica d'*Atheta spelaea*.

Paraules clau: *Atheta*, *Aloconota*, *Alaobia*, *Mocyta*, biospeleologia, troglòfila, Catalunya, Illes Balears.

SOME SPECIES OF *ATHETA* AND RELATED GENERA (COLEOPTERA, STAPHYLINIDAE) IDENTIFIED BY GEORG BENICK AND COLLECTED IN CATALAN-BALEARIC CAVES. New records in caves from Catalonia and Balearic Islands of the species *Aloconota gregaria*, *Aloconota insecta*, *Aloconota sulcifrons*, *Atheta (Alaobia) bellesi*, *Atheta (Alaobia) linderi*, *Atheta (Alaobia) spelaea*, *Atheta (Alaobia) subcavicola* and *Atheta (Mocyta) negligens* are reported. All species were identified by Georg Benick. It is worth noting the new record for the Balearic Islands (Mallorca) of the species *Aloconota insecta*, and the extension to the eastern Pyrenees of the Iberian distribution of *Atheta spelaea*.

Keywords: *Atheta*, *Aloconota*, *Alaobia*, *Mocyta*, biospeleology, troglomorphic, Catalonia, Balearic Islands.

Xavier BELLÉS, Institut de Biologia Evolutiva (CSIC-Universitat Pompeu Fabra), Passeig Marítim 37, 08003 Barcelona, Spain. E-mail: xavier.belles@ibe.upf-csic.es

Recepció del manuscrit: 3-04-2021; revisió acceptada: 14-04-2021; publicació online: 21-04-2021.

Introducció

L'any 1976 publicava la relació de coleòpters recol·lectats en coves de Mallorca l'agost de 1975 en companyia de Teresa Cuñé i Jordi Comas (Bellés, 1976), que incloïa representants de la família Staphylinidae. Aquests foren identificats

pels especialistes Arnaldo Bordoni, aleshores a Florència, i Georg Benick, de Lübeck. Bordoni estudià els Paederinae, incloent-hi l'espècie *Lobrathium bellesi* Bordoni, que descriví de la Cova de Can Sivella, a Pollença (Bordoni, 1977). Benick estudià els Aleocharinae i els Paederinae, aquests darrers representats per

Mycetoporus longicornis Mäklin, 1847, avui conegut com a *Ischnosoma longicorne* (Mäklin, 1847), recollit també a la Cova de Can Sivella. De la subfamília Aleocharinae identificà *Atheta negligens* Mulsant i Rey, de l'Avenc de Can Punxa, a Pollença, i dues espècies més, tan sols identificades a nivell de gènere i subgènere, de les Coves des Robiols, a Puigpunyent, i d'Es Bufador de Solleric, a Alaró (Bellés, 1976).

Cinc anys després de la campanya de recol·lecció, Benick va publicar la identificació de l'*Atheta* sp. de les Coves des Robiols, que resultà ser una nova espècie, *Atheta bellei* Benick (1990). Alhora, em va enviar de retorn altres materials d'*Atheta* i generes afins de coves de Mallorca i de Catalunya, amb la corresponent identificació d'un total de vuit espècies. Recentment, en fer l'inventari de la meua col·lecció de coleòpters cavernícoles, he trobat aquests exemplars retornats per Benick, i he considerat que valia la pena ressenyar les seves identificacions, la qual cosa no feu el propi Benick (que morí el gener de 1992, als 90 anys), doncs es concentrà tan sols en descriure la nova espècie.

Materials i metodologia

Els exemplars esmentats foren identificats per Georg Benick entre els anys 1975 i 1990, i estan dipositats a la col·lecció de coleòpters cavernícoles de l'autor, donada recentment al Museu de Ciències Naturals de Barcelona. A la relació d'espècies, la nomenclatura ha estat actualitzada, tot i que també s'esmenten combinacions nomenclaturals amb que ha estat coneguda l'espècie en qüestió. Els noms de les localitats s'indiquen segons la toponímia generalment acceptada, tot i que a les etiquetes dels exemplars pugui aparèixer lleugerament modificada.

Resultats. Relació d'espècies

Aloconota gregaria (Erichson, 1839)

Material: 1 exemplar, Cova d'Olopte B, entrada, Olopte, La Cerdanya, Girona, 1-2-1970, X. Bellés leg.

Espècie molt comuna distribuïda pràcticament al llarg de la regió Paleàrtica Occidental i Àsia central, arribant per l'est a Sibèria Occidental, i de la que es coneixen nombroses cites de la Península Ibèrica i Mallorca (Gamarra i Outerelo, 2019). No havia estat citada de coves. A la Cova d'Olopte fou trobada a la zona d'entrada.

Aloconota insecta (Thomson, 1856)

Material: 1 exemplar, Es Bufador de Solleric, Alaró, Mallorca, 17-8-1975, X. Bellés leg.

Citada per Bellés (1976) d'Es Bufador de Solleric com a *Atheta (Alocotona)* [sic, per un error meu de transcripció] sp. (Benick det.), i identificada finalment per Benick com a *Atheta (Aloconota) insecta*. Es tracta d'una espècie de distribució Europea occidental que ha estat registrada de diverses àrees de la Península Ibèrica (vegeu Gamarra i Outerelo, 2019). Tanmateix, encara no havia estat citada de les Illes Balears. Es tracta d'una espècie típicament higròfila, i Bordoni i Oromí (1999) la consideren troglòfila.

Aloconota sulcifrons (Stephens, 1832)

Material: 2 exemplars, Cova Cartanyà, zona d'entrada, La Riba, Alt Camp, Tarragona, 22-11-1970, X. Bellés leg.

Espècie de distribució Eurosibèrica Macaronèsica. Està àmpliament distribuïda a la Península Ibèrica, i es coneix també de Mallorca (Gamarra i Outerelo, 2019). Lluch (1986) la cita del Túnel dels Sumidors (Vallada, València), i Pérez Fernández i Assing (2019) l'esmenten d'un parell

d'avencs de Jaén. Bordoni i Oromí (1999) la consideren com una espècie típicament troglòfila a Europa.

Atheta (Alaobia) bellesi Benick, 1990

Material: 1 exemplar, Coves des Robiols, Puigpunyent, Mallorca, 16-8-1975, X. Bellés leg.

Citada per Bellés (1976) com a *Atheta (Atheta)* sp. (Benick det.). Uns anys més tard, Benick (1990) la descriu com a nova espècie, amb el nom *Atheta bellesi*. Més recentment, ha estat situada al subgènere *Teropla* Mulsant i Rey, 1873 (vegeu Gamarra i Outerelo, 2005), i finalment, ha estat subordinada al subgènere *Alaobia* Thomson, 1858 (vegeu Gamarra i Outerelo, 2019). Es tracta d'una espècie endèmica de Mallorca, de la que tan sols es coneix l'exemplar holotipus (mascle) suara esmentat de les Coves des Robiols, a Puigpunyent (a la col·lecció de l'autor), i un paratypus (femella) de la Cova de les Rodes, a Pollença, Mallorca (4-XI-1972, J. Justo leg.) (a la col·lecció Benick) (Benick, 1990).

Atheta (Alaobia) linderi (Brisout de Barneville, 1863)

Material: 1 exemplar, Cova del Foric, Os de Balaguer, Lleida, 7-12-1969, J. Comas, X. Bellés leg.

A l'etiqueta d'identificació, G. Benick indica en primer lloc que es tracta de l'espècie *Atheta linderi*, tot i que després diu que també podria tractar-se d'*Atheta subcavicola*. *Atheta linderi* es distribueix per tota la Mediterrània occidental. A la Península Ibèrica ha estat citada de Catalunya i Alacant (Gamarra i Outerelo, 2019), i Pérez Fernández i Assing (2019) l'esmenten de la Cueva del Jabalí (Santiago de la Espada, Jaén). Bordoni i Oromí (1999) la classifiquen com a espècie

típicament troglòfila a la regió mediterrània.

Atheta (Alaobia) spelaea (Erichson, 1839)

Material: 4 exemplars, Cova Tuta, Castellar de n'Hug, Berguedà, Barcelona, 4-7-71, X. Bellés leg.

Havia estat citada de la Cueva de la Rosa, a Calabrez (Astúries) com a *Atheta (Xenota) macroptera* Bernhauer, 1913 (Outerelo *et al.*, 1998), però aquest nom fou posteriorment sinonimitzat respecte a *Atheta spelaea* (Erichson, 1839), espècie que està actualment considerada dins del subgènere *Alaobia* Thomson, 1858 (vegeu Gamarra i Outerelo, 2019). Lluch (1986) la cita de la Sima de les Gralles, Tous, València. *Atheta spelaea* té una distribució Euromediterrània, i de la Península Ibèrica es disposava de les dues cites d'Astúries i País Valencià, respectivament. La troballa a la Cova Tuta de Castellar de n'Hug estén la distribució ibèrica al Pirineus orientals. Bordoni i Oromí (1999) l'esmenten com una de les espècies més típicament troglòfiles, en particular a la regió dels Balcans.

Atheta (Alaobia) subcavicola (Brisout de Barneville, 1863)

Material: 1 exemplar, Avenc del Mas Traval, Begues, Garraf, Barcelona, 9-11-1964, J. Comas leg. 1 exemplar, Cova d'Olopte B, Olopte, Cerdanya, Girona, 28-3-1970, X. Bellés i J. Comas leg. 1 exemplar, Cova d'en Manel, Sant Llorenç de Munt, Matadepera, Vallès Occidental, Barcelona, 21-2-1971, J. Comas leg. 1 exemplar, Avenc dels Pouetons, Massís de Montserrat, El Bruc, Anoia, Barcelona, 13-6-1971, D. Pi leg. 1 exemplar, Cova de la Bora Fosca, Tavertet, Osona, Barcelona, 9-4-1972, J. Comas leg. 2 exemplars, Abric de Pedrafita, Vila-Rodona, Alt Camp, Tarragona, 19-3-75, X. Bellés leg.

Atheta subcavicola es coneix del sud de França i de la Península Ibèrica, on ha estat citada de nombroses regions (Gamarra i Outerelo, 2019). Les observacions disponibles gairebé sempre es refereixen a l'hàbitat cavernícola. Per exemple, Lluch (1986) la cita de diverses coves del País Valencià i zona lleuantina, en general, Outerelo *et al.* (1998, 2000) la citen de nombroses coves de la regió cantàbrica, i Pérez Fernández (2014) i Pérez Fernández i Assing (2019) de coves de la zona andalusa. Bordoni i Oromí (1999) l'esmenten com una de les espècies típicament troglòfiles a Europa meridional.

Atheta (Mocyta) negligens (Mulsant i Rey, 1873)

Material: 1 exemplar, Cova de Can Punxa, Pollença, Mallorca, 7-8-1975, T. Cuñé, J. Comas, X. Bellés leg.

Citada per Bellés (1976) de la Cova de Can Punxa com a *Atheta (Acrotona) negligens* Mulsant i Rey, 1873 (Benick det.). Actualment, es situa dins del subgènere *Mocyta* Mulsant i Rey, 1874, que durant els darrers anys havia estat considerat sinònim d'*Acrotona* Thomson, 1859 (vegeu Gamarra i Outerelo, 2019). Es tracta d'un estafilínid de distribució general paleàrtica occidental i etiòpica. La única cita iberobaleare coneguda és la de Mallorca, de la Cova de Can Punxa, suara esmentada (vegeu Gamarra i Outerelo, 2019).

Discussió

Quant a distribució geogràfica, val a destacar la nova cita per a les Illes Balears (Mallorca) de l'espècie *Aloconota insecta*. També l'ampliació del rang de distribució ibèrica d'*Atheta (Alaobia) spelaea* fins als Pirineus orientals, doncs abans tan sols es coneixia d'Astúries i el País Valencià.

Pel que fa a l'hàbitat cavernícola, les espècies del gènere *Atheta* i afins han estat considerades elements típics de la fauna troglòfila, sovint guanòbia, de les nostres coves (Bellés, 1987). Cinc de les vuit espècies citades aquí, *Aloconota sulcifrons*, *Aloconota insecta*, *Atheta (Alaobia) linderi*, *Atheta (Alaobia) spelaea* i *Atheta (Alaobia) subcavicola*, han estat considerades per Bordoni i Oromí (1999) com a troglòfiles. D'aquestes espècies hi ha nombroses cites de coves i avencs de la Península Ibèrica, com ha estat esmentat al comentari de cadascuna. Tanmateix, la que reuneix més cites cavernícoles és *Atheta (Alaobia) subcavicola*, la qual cosa suggereix que és una espècie que viu en aquest hàbitat subterrani de manera preferencial, en el qual és freqüent a Catalunya i Balears. De fet, ha estat demostrat experimentalment que *Atheta subcavicola* té una tolerància tèrmica limitada (Pallarés *et al.*, 2019), la qual cosa suggereix un cert grau d'adaptació a viure en coves i avencs. Finalment, a aquesta llista de cinc espècies típicament cavernícoles potser caldria afegir *Atheta bellesi*, de moment estrictament localitzada en dues coves de Mallorca, i afí a les altres espècies del subgènere *Alaobia* considerades troglòfiles.

Agraïments

A Georg Benick (1901-1992), que identificà les espècies reportades en aquest treball. A Raimundo Outerelo, Purificación Gamarra, Volker Assing i Pere Oromí per haver fet una lectura crítica del manuscrit, i haver aportat diversos comentaris valuosos.

Referències

Bellés, X. 1976. Resultados de una campaña bioespeleológica en Mallorca. Coleópteros. *Endins*, 3: 47-55.

- Bellés, X. 1987. *Fauna cavernícola i intersticial de la Península Ibèrica i les Illes Balears*. CSIC-Editorial Moll, Madrid-Palma de Mallorca. 207 pàgines.
- Benick, G. 1990. *Atheta bellesi* G. Benick, nov. spec. eine neue höhlenbewohnende Art aus Mallorca. *Entomol. Blätter*, 86 (1-2): 69-70.
- Bordoni, A. 1977. Staphilinidi raccolti nel corso de ricerche biospeleologiche in Spagna (Bellés-Comas-Cuñé) e descrizione del *Lobrathium bellesi*, n. sp. di Maiorca (Coleoptera). LIII contributo alla conoscenza degli Staphylinidae. *Speleon*, 23: 15-19.
- Bordoni, A. i Oromí, P. 1999. Coleoptera Staphylinidae. A: Juberthie, C. i Decu, V. (eds.), *Encyclopaedia Biospeologica*. Vol. 2, Societé de Biospéologie, Bucarest, Moulis, pp. 1147-1162.
- Gamarra, P. i Outerelo, R. 2005. Catálogo Iberobaleare de los Aleocharinae (Coleoptera: Staphylinidae). *Bol. Soc. Ent. Aragonesa* 37, 1-81.
- Gamarra, P. i Outerelo, R. 2019. Tercera actualización del Catálogo Iberobaleare de los Aleocharinae (Coleoptera: Staphylinidae). [suplemento al Catálogo Iberobaleare de los Aleocharinae (Coleoptera: Staphylinidae)].
- Lluch, R. 1986. Estafilínidae (Coleóptera) recolectados en cavidades subterráneas del País Valenciano. *Lapiaz*, 15: 32-33.
- Outerelo, R., Gamarra, P. i Salgado, J.M. 1998. Los Staphylinidae (Coleoptera) cavernícolas del Noroeste de la Península Ibérica (I). *Mém. Biospéol.*, 25: 111-137.
- Outerelo, R., Gamarra, P. i Salgado, J.M. 2000. Los Staphylinidae (Coleoptera) cavernícolas del Noroeste de la Península Ibérica II. Campañas de 1985 a 1996. *Mém. Biospéol.*, 27: 107-121.
- Pérez Fernández, T. 2014. Insectos colectados en cuevas de la Colección de Artrópodos de la Estación Experimental de Zonas Áridas (CSIC) de Almería (España). *Archivos entomológicos*, 12: 229-236.
- Pérez Fernández, T. i Assing, V. 2019. Nuevos registros de estafilínidos (Insecta, Coleoptera) en cavidades de la provincia de Jaén (Andalucía, España). *Monografías Bioespeleológicas*, 14: 13-15.
- Pallarés, S., Colado, R., Pérez-Fernández, T., Wesener, Th., Ribera, I. i Sánchez-Fernández, D. 2019. Heat tolerance and acclimation capacity in subterranean arthropods living under common and stable thermal conditions. *Ecology and Evolution*, 9: 13731-13739.